

STATSRÅDETS
SVENSKA
SPRÅKNÄMND

Språkråd

Statsrådets svenska språknämnd informerar
Valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunta tiedottaa

2/2024

Bästa läsare	2
Medlare ersätter "förlikningsman" i arbetstvister 2024	3
Arbetstvister: termer efter lagändring 17.5.2024	6
När brandman blev räddningsperson	7
Att förstå författningsspråk. Hur läser och förstår olika mottagare författningstext?	10
Intervju med Gard Larpes, ny byråchef på riksdagens svenska byrå och riksdagens nya representant i statsrådets svenska språknämnd	20

Statsrådets svenska språknämnd finns på adressen

valtioneuvosto.fi/spraknamnden

PÅ WEBBPLATSEN finns information om nämnden och om dess verksamhet och sammansättning. Där hittar du också alla nummer av Språkråd från och med Språkråd 1/2001. På webbplatsen finns dessutom en länk till handboken Svenskt lagspråk i Finland (Slaf).

Statsrådets svenska språknämnd tar gärna emot frågor och initiativ per e-post.

PRENUMERATIONSÄRENDE kan skötas per e-post på adressen spraknamnden.vnk@gov.fi.

Observera att nämndens e-postadress numera har formen @gov.fi i och med att Statsrådet tog i bruk e-post-adresser med slutleden gov.fi hösten 2021.

Språkråd distribueras i pdf-format per e-post.
Språkråd sänds gratis till beställaren.

18.10.2024 Helsingfors

Redaktör: Angelica Lindqvist

Ombrytning: Statsrådets kansli/Minna Westerlund

Kontaktinformation:

Statsrådets svenska språknämnd

Svenska språkenheten

PB 23, 00023 STATSRÅDET

spraknamnden.vnk@gov.fi

Bästa läsare,

FRÅN OCH MED SPRÅKRÅD 1/2021 utkommer informationsbladet Språkråd enbart i elektronisk form. Den tidigare papperstidningen har gått till historien och Språkråd har fått ett nytt utseende, där bland annat tillgänglighetsaspekter har beaktats.

Vi ber tidigare pappersprenumeranter meddela sin e-postadress till Statsrådets svenska språknämnds sekreterare på adressen spraknamnden.vnk@gov.fi, så når Språkråd fram också i fortsättningen.

Språkråd hittas också på Statsrådets svenska språknämnds webbsidor <https://valtioneuvosto.fi/informationsbladet-sprakrad>.

Medlare ersätter "förlikningsman" i arbetstvister 2024

Fram till den 17 maj 2024 har medlingen i en **arbetsstrid** enligt lag skötts av en **förlikningsman**, ibland rent av **riksförlikningsmannen**, i syfte att uppnå **förlikning** mellan parterna och undvika utdragna **kampåtgärder**.

Efter en lagreform som innefattade en uppdatering av lagens lydelse anlitar man en **medlare** eller **riksmedlaren** vars uppgift är att bidra till en **uppgörelse** i **arbetskonflikten** för att undvika ytterligare **stridsåtgärder**.

Dessa och vissa andra termändringar genomfördes som ett led i den lagreform genom vilken villkoren för stridsåtgärder, i vardagsspråk strejker, skärptes. Det senare utgjorde givetvis huvudsyftet med lagpaketet, att se över själva regleringen. De förstnämnda ändringarna, termändringarna, berörde till största del författningarnas svenska språkdräkt och behandlades uttryckligen som *moderniseringar*.

av svenskan. De två stora lagar som ändrades var lagen om kollektivavtal och lagen om medling i arbetstvister, vars rubrik på ett beskrivande sätt utökades till *lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder*.

Kampåtgärder och andra kvarlevor

Enligt handboken **Svenskt lagspråk i Finland (Slaf)** kan det vara motiverat att ändra enbart den svenska språkdräkten i en författning på grund av "ett fel eller en oklarhet som behöver rättas i ena språkversionen, eller av rent språkliga orsaker, t.ex. om terminologin ändras på enbart det ena språket utan att det sker någon ändring i sak". Detta är skälet till att t.ex. det svenska "kampåtgärder" i lagen om kollektivavtal ersattes med *stridsåtgärder* enligt dagens terminologi. Endast den svenska termen ändrades, den finska termen *työtaistelutoimenpide* är fortfarande kulant och fick stå. Dylika språkdräktsändringar görs endast av mycket vägande skäl, eftersom de medför tekniska komplikationer i lagstiftningen.

En sammanställning av de centrala svenska moderniseringarna och vissa nya termer efter lagändringen finns i inforutan på sidan 6.

Tiden var inne för riksmedlare

Den väsentligaste språkliga moderniseringen i lagpaketet var tvivellöst bytet till de könsneutrala svenska tjänstetitlarna *riksmedlare* och *medlare*, som därmed togs in i finländsk arbetslagstiftning.

Ett könsneutralt språkbruk hör till dagens myndighetsspråk. Det innebär bl.a. att man i bestämmelser i regel ersätter de generiska formerna *han*, *honom*, *hans* med könsneutrala uttryck. Att så långt möjligt skriva om enligt denna princip hör till författningsöversättarens uppgifter och Slaf har ett särskilt avsnitt till stöd för sådana fall, 4.16 *Att skriva könsneutralt*.

Att eftersträva könsneutralitet innebär också att könsbestämda befattningar och yrkestitlar synas särskilt noga för att se om de kan ersättas med en könsneutral form. I lagstiftning kan detta vara en ändring av stor kaliber eftersom det kräver att alla omnämmanden i olika omgivande författningar också öppnas och ändras, så att det inte heter på två olika sätt i lag. Dessutom finns det webbsidor, anvisningar och andra dokument som behöver uppdateras. I fråga om de nyligen ändrade titlarna *medlare* och *riksmedlare* samt besläktade termer som *medlingsnämnd* kommer bara arbetet med att uppdatera omgivande lagstiftning att pågå en tid framöver. För översättaren gäller det därför att vara särskilt uppmärksam.

Vad har hänt med *förlikning*? Det beror på sammanhanget!

Ytterst viktigt är att komma ihåg att *förlikning* fortfarande är en fullt gångbar term i både Sverige och Finland. T.ex. i civilrättsliga tvister kan de tvistande parterna uppnå förlikning i betydelsen överenskommelse i godo. Viktigast är att man kontrollerar vad som avses och särskilt i myndighetstexter rättar sig efter gällande lag. Översättare som använder översättningsverktyg baserade på generativ AI har skäl att vara extra uppmärksamma, eftersom AI:n tenderar att föreslå *förlikning* även när sammanhanget är arbetstvister och man i samma dokument redan har använt *medling* eller *uppgörelse*.

Framtiden får utvisa hur länge det tar för oss som arbetar med svenskan i Finland att se särskilt de nya svenska tjänstetitlarna och moderniserade svenska termerna som självklara.

Heidi Peltonen

Författningsöversättare och sakkunnig vid svenska språkenheten vid statsrådets kansli

Arbetsvister: termer efter lagändring 17.5.2024

Se även *Arbetsmarknadstermer*, en finsk-svensk ordlista sammanställd av Arbetsmarknadens svenska språknämnd (Fackterm). Observera att vissa av termerna i denna inforuta är så nya att de inte finns med på listan när detta nummer av Språkråd publiceras.

Lagtermer som ändrats endast på svenska

riksmedlare, tidigare riksförlikningsman; på finska *valtakunnansovittelija*
Besläktade termer som också ändrats i lag:

medlare, tidigare förlikningsman; på finska *sovittelija*

medling, tidigare förlikning; på finska *sovittelu* (observera att *förlikning* ofta är den korrekta svenska termen inom andra områden än arbetsvister; kontrollera sammanhanget)

medlingsnämnd, tidigare förlikningsnämnd; på finska *sovittelulautakunta*

uppgörelse, tidigare förlikning; på finska *sovinto*

arbetskonflikt, tidigare arbetsstrid; på finska *työtaistelu*

stridsåtgärd, tidigare kampåtgärd; på finska *työtaistelutoimenpide*
(de synonyma varianterna *työtaistelutoimenpide* och *työtaistelutoimi* har i lag harmoniserats enligt det förstnämnda)

Nya termer upptagna i lag

sympatiaktion, på finska *myötätuntotaistelu*

kompensation, på finska *hyvitys* (bör inte förväxlas med *plikt*, på finska *hyvityssakko*)

fredsplikt, på finska *työrauhavelvollisuus*

Källor:

Lagen om medling i arbetsvister och om villkor för vissa stridsåtgärder (420/1962), sådan den lyder uppdaterad när denna tidskrift publiceras

Lagen om kollektivavtal (436/1946), sådan den lyder uppdaterad när denna tidskrift publiceras

Foto: Johannes Romppanen (inrikesministeriet)

När brandman blev räddningsperson

Inrikesministeriet, som ansvarar för räddningsväsendet inom välfärdsområdena, kontaktade hösten 2022 Institutet för de inhemska språken för att diskutera en svensk motsvarighet till finskans **pelastaja**. Orsaken var att ministeriet ville byta ut **palomies** mot **pelastaja** av främst två orsaker. En brandman gör så mycket mer i dag än släcker bränder och hen kan också vara akutmårdare i en krissituation. Många av brandmännen har dubbelexamen, både som brandman och som akutmårdare, så Inrikesministeriet ville lyfta fram mångsidig kompetens. För det andra strävar man numera efter könsneutrala titlar, så man ville ha en könsneutral yrkesbeteckning för brandmännen. Räddningsinstitutet i Kuopio använder sedan länge **pelastaja** som benämning på den utbildning som ges där.

Jag engagerades också så småningom i frågan om hur **pelastaja** skulle översättas till svenska, och tillsammans med myndighetsspråkvårdaren vid Institutet för de inhemska språken **Mia Falk** kontaktade jag flera institutioner, bland annat Språkrådet i Sverige, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i Sverige (MSB),

Räddningsverket i Östra Nyland, översättarkolleger vid statsrådets kansli, Statsrådets svenska språknämnd, Folktinget, personer inom vårt räddningsväsende med flera för att höra deras syn på vilka ord som skulle kunna fungera eller inte fungera på svenska.

Diskussionen i Sverige hade hittills inte lett till att någon ny yrkesbeteckning slagit igenom där. Vi var således tvungna att vara föregångare eftersom begreppet var på väg in i lagstiftningen hos oss. Det var också viktigt att konsultera personer som direkt berörs av titeln, och här fick vi ovärderlig hjälp. Samarbete är alltid centralt när man diskuterar termer, och i det här fallet gjorde Mia Falk ett utomordentligt grundarbete. Det fanns ingen självklar översättning till svenska, och det var förstås därför det tog så pass lång tid att uppnå konsensus. Men någonstans måste man sätta punkt, och nu tycker jag vi kan vara nöjda med **räddningsperson**. Men hur stannade vi vid räddningsperson?

Initialt diskuterade vi flera förslag: **brandman, räddare, brandräddare, räddningsperson, räddningsarbetare, brandarbetare, brandbekämpare, räddningspersonal, utryckare**. Vi kom fram till att vi inte kan föreslå en titel med förleden **brand-** eftersom man på finska hade valt bort förledet **palo-**, på grund av en önskan om att bredda synen på yrket. Ord som då inte kan komma på fråga är då **brandräddare, brandbekämpare, brandarbetare ...**

Efter många och långa diskussioner var slutkandidaterna **räddare, räddningsperson, räddningsarbetare**. När det gäller **räddare** konstaterade vi snabbt att det inte alls är lika bra på svenska som på finska, och **räddare** känns inte som en bra yrkestitel, och kan dessutom låta som en komparation av rädd, "Jag är **räddare** än du". Det förekommer visserligen sammansättningar med efterledet **räddare** i svenskan (sjöräddare, fjällräddare), men ensamt fungerar ordet sämre, och ger lätt fel associationer ("räddaren i nöden"). Ordet **räddningsarbetare** används oftast allmänt om personer som jobbar på katastrofområden och kan ses som ett slags överbegrepp, så därför är det inte lämpligt. **Räddningsarbetare** känns som ett vidare ord, dvs. i begreppet kan ingå personer som har olika typer av utbildningar eller yrkestitlar. Ordet är således "upptaget".

Vi funderade också på **räddningspersonal**. Det går bra att använda i plural (för hela teamet), men som titel för en enskild person blir det inte bra.

Det som ytterligare komplicerade det hela var att det även skulle bildas andra yrkestitlar än bara **pelastaja**: **vanhempi pelastaja** (tidigare: ylipalomies), **pelastusryhmänjohtaja**, **sopimuspelastaja** (tidigare: sammutusmies), **vanhempi sopimuspelastaja** (tidigare: vanhempi sammutusmies) och då behöver man en någorlunda smidig titel på svenska för att kunna översätta dessa till svenska. I Sverige används beteckningen **räddningsperson i beredskap** för någon som arbetar som deltidsbrandman.

I Sverige har man också tagit upp den nya titeln i Finland i bland annat tidningen Kommunalarbetaren: **Inga fler brandmän i Finland – nu blir det räddningsperson i stället.**

De slutgiltiga titlarna på finska, svenska och engelska:

pelastaja (tidigare: palomies)
sv. räddningsperson, eng. rescuer

vanhempi pelastaja (tidigare: ylipalomies)
sv. äldre räddningsperson, eng. senior rescuer

pelastusryhmänjohtaja (tidigare: paloiesimies)
sv. räddningsgruppens chef, eng. rescue group leader

sopimuspelastaja (tidigare: sammutusmies)
sv. avtalsräddningsperson, eng. contract rescuer

vanhempi sopimuspelastaja (tidigare: vanhempi sammutusmies)
sv. äldre avtalsräddningsperson, eng. senior contract rescuer

Pia Westerberg

Terminolog vid stödenheten för språktjänster vid statsrådets kansli

Att förstå författningsspråk. Hur läser och förstår olika mottagare författningstext?

**Juristen har en läsnyckel som
andra läsare inte har**

I projektet *Säädöskielen ymmärtäminen – Att förstå författningsspråk*¹ (2023–2024) studerades hur olika läsare förstår finska och svenska författningstexter. Vad är det i författningsspråket som försvårar förståelsen och vad stöder den? Projektet finansierades av Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet. Projektet var tydligt läsarorienterat och intresserade sig för lagtexters *olika* läsare – juristen, icke-juristen som möter lagtexter i sitt arbete och lekmannen som i egenskap av medborgare ska kunna förstå språket i lagar som berör hen. Studien visade både likheter och skillnader mellan grupperna. I forskningsrapporten *Säädöskielen ymmärtäminen* (2024) presenteras resultaten från studien. Här ges en kort sammanfattning av projektet och de rekommendationer som avslutar forskningsrapporten presenteras.

¹ Projektet var ett beställningsprojekt som finansierades av Statsrådets forsknings- och beredningsverksamhet (VN TEAS – Vationeuvoston tutkimus- ja selvitystoiminta). Det pågick från mars 2023 till maj 2024. Projektet initierades av och utfördes av Institutet för de inhemska språken i samarbete med Helsingfors universitet, universitetet i Warszawa och utomstående forskare.

Enligt handboken *Svenskt lagspråk i Finland* (2023) ska den som en författning riktar sig till ha möjlighet att förstå vad som sägs i texten. I 9 § i förvaltningslagen står att myndigheter ska använda ett klart, sakligt och begripligt språk. Det här omfattar också språket i lagar och författningar. Språkvården har för sin del redan länge arbetat för att språket i lagar och författningar ska närma sig allmänspråket och vara begripligt för dess läsare. Ett av de utmärkande dragen för lagspråket är att det samtidigt vänder sig både till den juridiska experten och till läsaren utan juridisk expertis. Författningstexters olika mottagare kan delas in i tre grupper: juristen, lekmannen och beslutsfattaren utan juridisk utbildning, som arbetar på exempelvis kommunala och statliga myndigheter eller läroanstalter och som i sitt arbete ska fatta beslut med stöd av lagtexter. Det är därför högst centralt att språket i våra lagar förstås av dess *olika* läsare.

Inom projektet *Att förstå författningsspråk* (fi. *Säädöskielen ymmärtäminen*, 2023–2024) undersöktes hur lagtextens olika mottagare läser och förstår författningsspråk, med ett fokus på vad som försvårar förståelsen och vad som möjligen stöder förståelsen. Projektet beställdes och finansierades av statsrådet och var en del av statsrådets gemensamma utrednings- och forskningsverksamhet som producerade information till stöd för beslutsfattandet, den kunskapsbaserade styrningen och den praktiska verksamheten. Projektet genomfördes av Institutet för de inhemska språken i samarbete med Helsingfors universitet, universitetet i Warszawa och utomstående forskare. Projektet leddes av Salli Kankaanpää, Institutet för de inhemska språken, och projektets fyra forskare var Maria Fremer (svensk enkät), Lieselott Nordman (svenskt användbarhetstest, Helsingfors universitet), Joanna Rydzewska-Siemiatkowska (finsk enkät, Warszawa universitet) och Riitta Suominen (finskt användbarhetstest).

Enkätstudierna besvarades av sammanlagt 666 personer. Den finska enkäten besvarades av 579 personer, varav 31 % var jurister, den svenska enkäten av 87 personer, varav 11 % var jurister. I den svenska enkäten var det utmärkande att 30 % av dem som besvarade enkäten var språkvetare. I delstudierna testades förståelsen av lagtexter på olika sätt. Alla lagtexter som användes i studierna valdes ut i samarbete med jurister. Gemensamt för lagtexterna var att de skulle beröra alla medborgare, representera olika rättsområden och inte kräva förkunskaper hos läsaren. Lagarna skulle också representera olika tidsåldrar för att på så sätt motsvara gällande lagstiftning som läsare möter. I enkätstudierna ingick utdrag ur äktenskapslagen (234/1929) och i användbarhetstesten utdrag ur arbetstidslagen (872/2019), inkomstskattelagen (1535/1992) och ärvdabalken (40/1965).

I det svenska användbarhetstestet utgjordes grupperna av jurister (3), beslutsfattare (3) och lekmän (4). Juristerna arbetade på stora eller medelstora advokatbyråer och på ett internationellt företag. Beslutsfattarna arbetade på högre chefsnivå på staden,

på mellancheftsnivå vid en statlig myndighet och på högskola. Bland lekmännen fanns både personer med akademisk utbildning och icke-akademisk utbildning. Med stöd av utdrag ur de tre lagtexterna skulle deltagarna försöka besvara tre uppgifter. Uppgifterna handlade om storleken på laglotten i en fiktiv arvssituation, huruvida man utförde övertidsarbete eller mertidsarbete då man jobbade extra och på vilken summa man skulle betala skatt då man sålde en lägenhet. Uppgifterna formulerades med avsikt enkelt och de kunde besvaras med stöd av lagutdragen ur de lagtexter deltagarna hade framför sig.

Hur läser man då författningstexter? Gemensamt för alla deltagare är att lagtexterna kräver många läsningar. Läsningen kan i de flesta fall beskrivas som en sicksack-läsning, där läsaren går fram och tillbaka i texten och försöker hitta de delar som är av betydelse för uppgiften och avgränsa. Det skulle på skärm motsvaras av ett skrollande upp och ner. Läsningen kräver stor koncentration, vilket även juristerna påpekar.

"Det borde inte höra hit. Och det här är om skogsbruk. Vad stod det nu i uppgiften. [Läser uppgiften högt igen]. Okej, då så, då var det inte viktigt. Så vi går tillbaka till första stycket" (Beslutsfattare)

"Kognitivt är ju det här väldigt tung text att ta till sig". (Jurist)

Den stora mängden information i lagtexter skapar lätt osäkerhet hos läsarna, det blir svårare att avgränsa och veta vad som kan uteslutas. I alla grupper finns exempel på att man blir osäker – i större eller mindre utsträckning – ju längre man läser. Men medan juristen här vanligen håller fast vid sin initiala tolkning (som vanligen är rätt) så kan resultatet för andra läsare vara att de antingen tycker att de inte kan svara på frågan i uppgiften, eller ändrar sitt svar från rätt till fel.

"Så jag kan inte nu svara på frågan utifrån denna text, för jag förstår inte. För jag tycker att stycke två och tre motsäger varandra. Övertidsarbete per dygn. Så då skulle jag igen behöva veta vad är genomsnittlig ordinarie arbetstid, då behöver jag veta vad den termen betyder. För att kunna svara på frågan. Jag vet inte, det var svårt. Och vad är det för skillnad om det är övertidsarbete per dygn eller per vecka? Varför måste det stå såhär?" (Lekman)

"Här finns allt jag behöver, men det finns ju väldigt mycket information och termer och svåra ord här i det första momentet" (Jurist)

Det som blir tydligt i juristernas läsning är att de vet hur lagtexter ska läsas och att de är vana att läsa författningstext. Genom sin utbildning och juridiska expertis har de förhandskunskaper i ämnet som andra deltagare inte har. Juristerna har här vad man kunde kalla en "läsnyckel", som gör det möjligt för dem att effektivt läsa lagtexter, en läsnyckel som baserar sig på deras juridiska expertkunskap och vana att läsa författningstext. De hittar som regel snabbt vad som är viktigt i texten för att kunna besvara uppgiften och läser sedan endast de delarna detaljerat. De stöder sig i sin läsning på nyckelord. Genom att leta efter nyckelord hittar de vanligtvis snabbt vad som är av betydelse för uppgiften och utesluter sådant som inte är relevant. Det här gör deras läsning snabbare.

"Periodarbete – det här är väl inte periodarbete alls, nej, flextid – nej, utökad flextid – nej." (Jurist)

"Meningarna är ju nog långa här. Jag delar in dem i mindre helheter, jag försöker hitta alla "och" och "eller"." (Jurist)

Alla deltagare lyfter fram att det som försvårar förståelsen är de långa meningarna och den komplicerade satsstrukturen, den stora mängden termer och specialord och lagtexternas informationstäthet.

Inkomstskattelag (1535/1992, 46 § 1 mom.) (Termer och begrepp som deltagarna lyfter fram i sina kommentarer är markerade med fet stil.)

Vinsten av **egendomsöverlåtelse** räknas ut så att från **överlåtelsepriset** dras av det sammanlagda beloppet av den **icke-avskrivna delen** av **anskaffningsutgiften** för egendomen och utgiften för **vinstens förvärvande**. Det belopp som skall dras av utgör för **annan skattskyldig än samfund** samt **öppet bolag** och **kommanditbolag** alltid dock minst 20 procent och, om den egendom som skall **överlåtas** har varit hos **överlåtaren** i minst 10 års tid, minst 40 procent av **överlåtelsepriset**.
(30.7.2004/728)

"Första stycket är väldigt ogenomträngligt, det är inte många meningar, men all info jag behöver finns ungefär i det stycket, och det tar jättelänge att förstå vad som är vad." (Lekman)

"Försöker screena på något sätt den här första meningen, en megamonster till en mening, och den förklarar ungefär tre till fyra fenomen samtidigt. Det skulle kunna finnas en nytta i att dela upp och försöka förklara med lite lättare ord." (Lekman)

Att kortare meningar och en tydligare informationsstruktur istället stöder läsningen blir tydligt i vissa kommentarer till ärvdabalken, som är den äldsta lagtexten som ingår i studien och som har ett utmärkande ålderdomligt språk.

"Trots att det är en ålderdomlig text så är det en ganska klar text." (Jurist)

"På ett sätt är det lättare att förstå den här gamla texten när det är korta stycken än vad det var i den här nyare lagstiftningen där det var förtvivlat långa stycken." (Beslutsfattare)

"Jag tänkte att det här kommer att vara en jättesvår text att förstå. Men egentligen tyckte jag att jag ganska snabbt, förutsatt att jag gjort rätt, hittade det jag letade efter. Det som kanske var bra här är att de är väldigt korta, de här paragraferna, egentligen också meningarna." (Beslutsfattare)

Det ålderdomliga språket kan istället upplevas snarast som en kuriositet.

"Varför så ålderdomligt språk? Som om man skulle läsa Topelius!" (L)

"Min spontana reaktion är att det blir lite komiskt, tåge var gren lika lott, och det här vet jag ju inte att skulle till exempel en tjugooring idag ens förstå vad tåge var gren lika lott betyder." (B)

Både finska och svenska läsare upplever att den stora mängden termer försvårar läsningen. De svenska läsarna påpekar ändå i större utsträckning att termer är svåra att förstå. Det här blir tydligt särskilt i enkätstudierna. Den här skillnaden kan delvis förklaras med att svenska juridiska termer av historiska orsaker ofta är äldre än de motsvarande finska termerna, och delvis därför ligger de finska termerna i många fall närmare ett finskt allmänspråk. Bland de termer, ord och uttrycksätt som upplevdes oklara för svenska läsare fanns *avvittring* (fi. *ositus*, *Sverige bodelning*), *skyldemän* (fi. *sukulainen*), *laglott*, *arvslott*, *överlåtelse*, *icke-avskriven del* och *utfästelse av gåva*. För att visa skillnaden mellan svenska och finska läsare, tyckte 28 % av deltagarna i den svenska enkätstudien att termen *avvittring* är svårförståelig, medan endast 1 % i den finska enkätstudien reagerade på den motsvarande finska termen *ositus*. Alla deltagare i det svenska användbarhetstestet reagerade på *avvittring*. För juristerna påverkar dels arbetsspråket vilka termer de är mest bekanta med. Om arbetsspråket primärt är finska eller engelska är det lätt att den svenska termen inte omedelbart är bekant heller för juristen.

"Det handlar alltså om skyldemäns arvsrätt [skrattar] jepp jepp [skrattar]." (Beslutsfattare)

"Först tänkte jag när den heter ärvdabalk, och så heter det andra kapitlet om skyldemäns arvsrätt, jag vet inte vad en skyldeman är. Ärvdabalken kan jag ändå gissa mig till vad det betyder." (Beslutsfattare)

"När jag fastnar vid termerna [avvittring, överlåtelse] och försöker öppna upp dem så har jag redan glömt vad som sades i början av meningen och får läsa om." (Lekman)

"Avvittring – är nu inte relevant här, men man fastar alltid vid det." (Jurist)

"Detta fantastiska avvittring – tur att det inte gäller mig för jag vet inte vad det betyder [skratt]" (Lekman)

"Egentligen finns ju svaret i den här första paragrafen. [Läser högt]. Laglotten är väl hälften av det där, men vad var aryslotten då? [Läser högt] Är det hela summan som då är laglotten? Så det är ändå sen hälften nu ändå. [Skratt] Det är nu fifty-sixty här [skratt]." (Beslutsfattare)

"Jag måste medge att om någon skulle bara kasta ur sig "vad är mertidsarbete" så skulle jag inte direkt vara helt säker på vad det omfattar men att här öppnar det nog upp sig vad som avses med mertidsarbete." (Jurist, arbetspråk främst engelska och finska)

Då man inte förstår en författningstext eller då läsningen kräver tid skapar det lätt frustration hos läsaren, både hos lekmannen och hos experten.

"Jag är inte korkad i vanliga fall!" (Lekman)

"Tid som man kanske annars skulle sätta på annat, sätts på att bara förstå den där paragrafen. Det är inte effektivt. Varken för oss eller för våra klienter som ju faktiskt betalar." (Jurist)

Fokus i användbarhetstestet var inte på huruvida deltagarna kunde svara rätt på uppgifterna. Det är ändå av intresse att se på hur deltagarna lyckas svara på frågorna. Sammantaget svarade något mer än hälften rätt (17/30) medan något under hälften svarar fel eller inte kunde svara på frågan (13/30). Det här kan ändå ses som en betydande mängd som inte kan svara på uppgiften med stöd av lagtexten. Bland dem som svarade fel fanns också jurister. Den förhållandevis stora mängden *kan inte svara*-svar beror i många fall på att deltagarnas osäkerhet ökar ju längre de läser och ju fler gånger de läser lagtexterna. Det gäller särskilt dem som inte är jurister. Men också juristerna kan vara osäkra under läsningen, men svarar i slutändan i de flesta fall rätt. I direkt koppling till de enskilda testen svarar något fler fel, men ändrar sedan senare sina svar till kan inte svara.

En av de initiala forskningsfrågorna i projektet var i vilken utsträckning motiveringstexten stöder förståelsen av lagtexter. Studierna visar att väldigt få utöver den juridiska experten känner till motiveringstexten, eller så vet man inte var man kan hitta den. Juristerna nämner alla motiveringstexten som en källa de vänder sig till. Ingen av lekmännen gör det och de flesta känner inte till att en sådan finns. Beslutsfattarna kan vända sig till motiveringstexten om den ingått som underlag för diskussion eller om lagen sänts på remiss till den egna arbetsplatsen.

Resultaten från de studier som gjordes inom projektet utmynnar i fem rekommendationer som avslutar forskningsrapporten. Här återges de på svenska i förkortad form.

Rekommendation 1: Inkludera begriplighetsbedömning i konsekvensbedömningen.

Vi rekommenderar att konsekvensbedömningen av lagförslag bör innehålla en begriplighetsbedömning, särskilt för lagar som påverkar medborgarna i stor utsträckning. Våra forskningsresultat visar att språket i författningar många gånger gör det svårt att förstå innehållet, speciellt för läsare som inte har någon juridisk utbildning eller vana att läsa juridiska texter. Om lagtexter är svåra att förstå tar det

längre tid att läsa dem inom förvaltningen och i samhället i stort, vilket ökar risken för fel och resulterar i ökade kostnader.

Rekommendation 2: Användbarhetstestning för att bedöma begripligheten under beredningsprocessen.

Vi rekommenderar att begripligheten i lagtexters språk utvärderas med hjälp av användbarhetstestning som en del av lagberedningen, där testpersonerna väljs ut bland framtida användargrupper. Att testa verkliga mottagargrupper ger en mångsidig och tillförlitlig bild av användarupplevelsen hos olika läsare.

Rekommendation 3: Fortsätt närma författningsspråket till allmänspråket.

Vi rekommenderar att den språkliga utformningen av lagtexter i högre grad ska likna allmänspråket, oavsett om det gäller rubriker, informationsstruktur, hänvisningar, meningsbyggnad eller termer. Studierna inom projektet visar att språk som avviker från allmänspråket gör lagtexter svåra att förstå och lätt ger läsaren intrycket att lagtexten endast är avsedd för experter inom området. Lagtexter som berör en bred krets av medborgare ska kunna läsas och förstås på samma sätt som andra sakter.

Rekommendation 4: Informera om hur man läser lagtexter och vilka hjälpmedel som finns att tillgå.

Vi rekommenderar att medborgarna ges information om hur man läser lagtexter och om de verktyg som står till buds, till exempel regeringens propositioner och myndigheternas allmänna kommunikation. Vår studie visar att sådan kunskap vore särskilt viktig för dem utan juridisk expertis som i sitt arbete läser lagtexter. Vi föreslår till exempel en webbkurs som är öppen för alla på statsförvaltningens gemensamma plattform för lärande.

Rekommendation 5: Beakta den svenska versionen av lagtexten från början av lagberedning och öka kommunikationen om dess status och tillkomstprocess.

Vi rekommenderar att den svenska versionen av lagtexter tydligare beaktas från början av lagberedningen. Tillräckligt med tid bör avsättas för översättningen, och svenska termer bör beaktas i ett tidigt skede genom att en översättare involveras i beredningsgruppen. Vår studie visar att svenskspråkiga läsare ofta känner ett behov av att vända sig till den finska versionen av lagen för att bättre förstå innehållet. Det

finns också missuppfattningar om den svenska lagtextens roll och hur den tas fram, vilket undergräver förtroendet för den. Vi rekommenderar att man i större utsträckning informerar om att den svenskspråkiga versionen av lagtexten i Finland har samma juridiska och språkliga värde som den finskspråkiga lagtexten, och att översättningsprocessen är ett krävande expertarbete som innehåller en omfattande kvalitetsgranskning.

Lieselott Nordman

Universitetslektor i svenska språket och svensk översättning, Helsingfors universitet
Forskare inom projektet *Säädöskielen ymmärtäminen – Att förstå författningsspråk* (2023–2024)

Forskningsrapporten finns tillgänglig på adressen
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-415-6> (på finska).

En artikel om de svenska delstudierna inom forskningsprojektet kommer att publiceras i tidskriften *Språbruk* hösten 2024.

Intervju med Gard Larpes, ny byråchef på riksdagens svenska byrå och riksdagens nya representant i statsrådets svenska språknämnd

Gard Larpes tillträdde hösten 2023 som ny byråchef på riksdagens svenska byrå. Sedan den 7 mars 2024 är han riksdagens nya representant i statsrådets svenska språknämnd. I intervjun som följer berättar Gard med egna ord om sig själv och sina uppgifter.

Berätta om arbetet på riksdagens svenska byrå och dina nuvarande arbetsuppgifter. Hur ser din arbetsdag ut i dag?

Jag började i november 2023 som byråchef på riksdagens svenska byrå, där vi är 16 medarbetare. Våra 8 translatorer sköter översättning från finska till svenska av utskottens utlåtanden och bemötanden samt en del andra material inom riksdagen. Översättning från svenska till finska sker även till viss del t.ex. när grundlagsutskottet erhållit utsaga från Åland på svenska. Våra 3 tolkar ombesörjer tolkningen i riksdagens plenum samt tolkningen vid utskottens och Nordiska rådets Finlands delegations resor och möten. Även riksdagens protokoll och svar på svenska kommer från vår enhet, dvs. från våra specialsakkunniga och plenumråd.

Som byråchef leder jag byrån och utvecklar dess verksamhet samt stöder personalen i deras personliga utveckling och trivsel i sina arbetsuppgifter. Som en del av detta ges medarbetare möjlighet till "hybridarbete" där det är möjligt utföra vissa nya arbetsuppgifter hos en annan enhet i riksdagen. Detta ger både omväxling i den anställdas egen arbetsvardag, samtidigt som det minskar den andra enhetens sårbarhet när kritiska arbetsuppgifter behärskas av fler.

Vanliga arbetsdagar varierar enligt riksdagens kalender. Arbetsuppgifterna kan grovt delas in i 5 områden: 1) Budgetplanering och uppföljning, 2) Verksamhetsanalys och utveckling, 3) Personalledning, 4) Nätverkande såsom möten, samt 5) Praktiska arbetsuppgifter, såsom bl.a. granskning av översättningar.

Du har nyligen blivit byråchef på riksdagens svenska byrå. Kan du berätta lite om din bakgrund? Vad gjorde du innan du kom till byrån?

Jag kom till nuvarande tjänsten från Justitieministeriet. Där jobbade jag senaste dryga 20 åren som ledande offentligt rättsbiträde på Åland, där jag processat i domstolar samt lett byråns rättshjälps-, intressebevaknings- samt ekonomi- och skuldrådgivningsenheter. Före det har jag jobbat även inom domstolsverket, åklagarsväsendet samt hos utökningsmyndigheten.

Varför blev du jurist?

Jag blev jurist för att jag gillar utmaningar och att finna problemlösningar. Även skapande av nya strukturer har alltid intresserat mig. Naturvetenskap och mänskligt beteende kombinerat med juridiken har jag funnit ofta ha nyckeln till de flesta problem som vi möter. Juridiken ger även möjligheten att jobba med människor samt att diskutera livsfrågor som berör oss alla.

Är det något område inom juridiken som speciellt fascinerar dig?

Inget särskilt område. Men det som är fascinerande med juridiken är att den är samtidigt flexibel som den kräver noggrannhet i sin exakthet – ord har betydelse och ord ger betydelse.

Vad lockar dig mest med det här arbetet?

Jag trivs att arbeta med yrkeskunniga kolleger. Riksdagen erbjuder inte enbart nya utmaningar utan även nya möjligheter till förkovran av sina färdigheter.

Riksdagen är en trevlig arbetsplats, och jag finner det även ytterst intressant att vara med i statsrådets svenska språknämnd. Bägge ger möjligheter till djupdykningar i språkets värld och författningsspråkets utveckling.

Hur blev du intresserad av svenskt lag- och förvaltningspråk?

Språkliga intresset till både finsk- och svenskspråkiga författningstexter har kommit naturligt, när man varit åländsk jurist på Åland som är en del av Finland. Svenska är det enda officiella språket på Åland, varför endast svenskspråkiga språkversionerna av lagtexter är giltiga på Åland, medan rättslitteratur och rättspraxis samt förarbetens underlag såsom remissinstansers utlåtanden normalt finns enbart att finna på finska.

Vad tror du om svenskans framtid i Finland?

Svenskan har en bestående och naturlig plats i samhället – även geopolitiskt, där den anknyter oss närmare till Sverige och övriga Norden samt den vägen även till övriga Europa.

Vad gör du på fritiden?

På fritiden umgås jag med familjen, släktingar och vänner. När jag är hemma på Åland trivs jag med att laga mat åt familjen, pyssla i trädgården samt snickra eller bygga något för hemmet.

Angelica Lindqvist

Sekreterare för statsrådets svenska språknämnd

www.valtioneuvosto.fi/spraknamnden

VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI